

Els que he trobat pel camí

Per Mn. Geis

JOAN ARÚS

No podria precisar exactament si el nom de Joan Arús i Colomer penetrà per primera vegada a la meva memòria a través de la vista o de l'oïda. En tot cas, no hi hagué gaire temps de diferència. Però, això si, en ambdós casos, hi penetrà per a romandre-hi per sempre.

El vaig llegir, en la meva tendra adolescència, al peu d'un petit poema, titular "Nadal", a les pàgines d'un d'aquells magnífics Calendaris que publicava "En Patufet". El vaig sentir en uns d'aquells Jocs Florals que Girona celebrava cada any (abans de la desfeta del 1936), com un número destacat de les Fires i Festes de Sant Narcís. El Secretari del Jurat proclamà el nom del guanyador de la Flor Natural: Joan Arús i Colomer. Vaig recordar sempre més el títol de la composició premiada: "El fruit sagrat".

El jove poeta sabadellenc llegí la composició amb veu clara i perfectament entenedora. (Encara tardarien molts anys a néixer els micròfons i els altaveus;).

Vaig recordar sempre més alguns versos d'ambdues composicions: la del Calendari d'"En Patufet" i la dels Jocs Florals. Ambdues havien produït, en aquella meva tendra adolescència un singular impacte.

Qui m'hauria pogut dir, en aquella època, que ens coneixeríem, molts anys després, a Sabadell, que seríem amigables competidors en molts certaments literaris, que fins i tots seríem companys de Mantenidoria en alguns d'ells... i jo l'acomiadaria al Cementiri del seu poble nadiu, Castellar del Vallès...

Arran de la seva mort, més d'un articulista remarcà que Joan Arús Mestre en Gai Saber, havia deixat aquest món el dia que els Jocs Florals de Barcelona -atorgants d'aquest títol plurisecular- celebraven la seva magenca festa.

No s'hauria escaigut aquesta fúnebre coincidència, si hom hagués respectat el dia tradicional de la celebració, que era ritualment el Primer Diumenge de Maig. Però, posats, capriciosament, a canviar...

Ni aquest canvi (si voleu acciden-

tal), ni altres canvis (indiscutiblement arbitraris -canviar per canviar-), no s'haurien salvat de la fulminant fustigació del Mestre-cohereu, amb els altres Mestres, de la venerable Institució-, si tenim en compte públiques manifestacions seves en aquest esguard. I segur que, en plena salut, el discurs presidencial d'un Joan Brossa no hauria pas passat sense el càustic comentari del Poeta.

¡Oh, aquells 5 sonets -"La mort de Dòrcon"- que honoraren, tant com el Poeta hi fou honorat - els Jocs Florals de Barcelona de 1931, en la celebració dels quals fou proclamat Mestre en Gai Saber!

Quan, l'any 1956, fou publicada l'"Antologia Poètica" de Joan Arús, en obrir el llibre, em sortia a rebre aquell "Nadal" que jo havia conegut en la meva tendra adolescència, aquell sonet tan ben tallat com tots els seus sonets que, quan Arús els donava per definitius, és que veritablement ho eren. L'esmentada "Antologia" em deparava una altra agradosa

sorpresa. Tombant fulls, em sortien també aquells inspirats distics d'"El fruit sagrat", de la Flor Natural d'aquells Jocs Florals de Girona, als quals vaig assistir -no recordo si foren els primers de la meva vida. Això seria per les vores dels que en diuen "feliços anys vint". Potser si que eren feliços i no ens en adonàvem!

Joan Arús era, tant en vers com en prosa, un acabat artífex de la forma. No de la forma per la forma; de la forma servidora de la idea. Com el vestit escaient a la persona.

Ah, com això em fa pensar en aquella admirable pàgina "De pulchro et de apto" de les "Confessions" del gran Filòsof d'Hipona, que el nostre gran humanista Dr. Josep M.ª Llovera traduiria, tan encertadament, en un català modèlic, per "del que és bell i del que és escaient".

Joan Arús aparegué en plena ascensió del moviment noucentista. Dintre aquest moviment es produïren diverses correnties. Hi hagué qui optà pel camí de la claredat: difícil cla-

redat. Hi hagué qui optà per l'obscuritat: a vegades, fàcil.

Arús fou sempre fidel als seus principis estètics (formulats o sobreentesos) que els podríem resumir en "la clarté avant tout". En frases que es resistien a la diafanitat expressiva, Arús feia i desfeia fins a entendre's ell mateix, per tal de fer-se més entenedor als altres.

Els, diguem-ne, obscurantòfils, confonen o voldrien que els lectors confonguessin l'obscuritat amb la profunditat... Hi ha, doncs, l'obscuritat volguda, com hi ha l'obscuritat filla de la impotència.

Kant, en la seva "Introducció a la Crítica de la Raó Pura", confessa que no arriba a expressar clarament el seu pensament. Pensariem que això que diu és frase filla de l'orgull (per donar a entendre que el seu pensament és profundíssim), si, després, no afegís que considera l'obscuritat com un defecte.

L'obscur no és sempre necessàriament profund; la claredat no és tampoc necessàriament sempre superficial.

En els nostres temps es va d'extrem a extrem: des d'una impenetrable obscuritat fins a un realisme vulgar i àdhuc impudicament proçaç.

Arús conservà sempre un equilibri entre els dos extremismes. Això li era connatural. Ja ho deia ell mateix, en un dels seus jocs de mots "Jo treballo per la composició, no per la descomposició".

Sabia agermanar sàviament el lirisme amb la vertebrada expressió.

Per culpa dels esmentats extremismes, s'ha anat establint un divorci entre el poble -fins i tot culte- i els poetes. El públic ha acabat per pensar que els poetes escrivien únicament per a entendre's ells amb ells. I això ha estat en perjudici de la Poesia, dels poetes i dels lectors. No serà fàcil recuperar el terreny perdut.

La poesia de Joan Arús és clara, diàfana, elegant, sentenciosa i emotiva. La seva temàtica pot interessar igualment a un públic selecte que al gran públic: el paisatge, la casa, la promesa, l'esposa, la família, els absents estimats... i tot això dit amb versos ben tallats, melodiosos, i amb un llenguatge senyorívol i modèlic.

La poesia de Joan Arús em fa recordar un Louis Mercier del "Poème de la Maison" i un Henri Bordeaux de la novel·la "La Maison". Per cert que aquest il·lustre acadèmic, en el primer capítol, evoca, entre altres coses desaparegudes, l'ombra de la seva

mare; "cette ombre -ens diu- que je guette encore, quand même que je sais que elle n'est plus là". Llegint-ho, em ve a la memòria aquell sonet de Joan Arús -potser el millor del seu llibre monotemàtic "Les Absències"; evocant l'ombra de la seva mare:

Dins el meu pensament és viu encara i, en hores tristes a amoixar-me vé.

El sentit de l'elegància en l'expressió poètica li era connatural, però se li anà refinant més i més en familiaritzar-se amb les muses franceses. No en va fou, ben aviat, el reeixit traductor de Chénier.

En la personalitat de Joan Arús, hi havia un tan bon prosista com bonísim poeta.

És una cosa més aviat corrent en els millors poetes. És un gran prosista el Verdager d'"Excursions i Viatges", ho és el Maragall dels "Elogis", ho és el Carner de "Les

era espontani. Com si, en escriure, ell ja es llegís i se sentís llegit pels altres. Flaubert -ja ho retreia el mateix Arús- no podia soportar ni consonàncies ni assonàncies en la prosa.

Quan Arús sentia llegir alguna cosa d'un altre que fos plagada d'aquests defectes, de seguida veies que arrufava el nas.

La bona prosa -ni que sigui epistolar, ni, fins i tot, professional- sempre ha de, per dir-ho així, "guardar les formes".

Que un poeta renuncia a la mètrica? Tan se val; Que escrigui en prosa, en bona prosa, però que no ens vulgui fer passar per versos unes ratlles més curtes o més llargues que, si el caixista, o linotipista, per inadvertència, les distribuís d'una altra manera, ens farien el mateix efecte visual i, potser, la mateixa impressió intel·lectual. Recordo que una vegada Joan

Joan Arús i Mrs. Geyls. (11-88)

Bonhomies".

I és que la pràctica de la versificació fa d'ells uns productors de prosa ben tallada i eurítmica.

El nostre Professor de "Retòrica i Poètica" -que no era, pròpiament dit, un poeta, però si un docte humanista-, ens obligava a presentar composicions en vers -continguessin o no llevat poètic- i deia: "Vull que tots us exerciteu a fer mals versos perquè arribeu a fer bona prosa".

I és que la prosa ben feta, ben tallada, també té el seu ritme, la seva eurítmia, la seva eufonia.

En la prosa de Joan Arús hi ha, doncs, tot això. És una prosa fluent, dotada d'una certa musicalitat. Hi ha una adequada proporció entre el pensament i la forma d'expressar-lo. Prosa clara, diàfana, degut a la precisió del lèxic i l'hàbil maneig de la sintaxi i de l'hipèrbaton. La seva musicalitat prové d'una felicitat distribució vocàlica i consonàntica. I això en ell

Arús em va llegir, l'índex d'un d'aquests llibres, de versos, abans que me'n digués el títol i l'autor, i em va dir: "Què us en sembla d'aquest poema?". I jo vaig respondre: "No l'entenc!". "Doncs -insistí ell- entendreu encara menys el contingut del llibre. El més clar és l'índex, que jo us he llegit com si fos un dels poemes".

Un bon poeta converteix la prosa en poesia, com el Rei Midas de la Mitologia, capaç de convertir en or tot el que tocava. El bon poeta eleva l'anècdota a categoria. Remarqueu que Joan Arús fa pujar de graus el vi "petit", el tema trivial, intranscendent... Llegiu "L'Ametlla, bastons, bolets...", llibre purament anecdòtic, o "Carta a una poetessa", llibre estrictament didàctic.

I ni en la prosa de combat, en els llibres on es llança a la defensa dels canons eters en art i en literatura (com en "Poesia i esnobisme..." i

“Les posicions extremes en l’art i la poesia actuals...”), no es troben a mancar les qualitats de la seva bona prosa descriptiva: l’eurítmica no n’és mai absent.

Si versificar ajuda a fer una bona prosa, hi ajuda encara més exercitar-se a traduir, en vers, poemes clàssics d’altres llengües. També el nostre Poeta es lliurà a aquest exercici. Era ben jove que traduïa (ho publicava l’any 1922) els *Idil·lis* i *Elegies* d’André Chénier.

Domiciliat, llargs anys, a Sabadell, és en aqueixa ciutat on ha principalment desplegat les seves activitats professionals i literàries. Però sempre recordà el seu poble natal (Castellar del Vallès), on havia nascut el dia de Cap d’Any de 1891 i on morí el 16 de maig d’enguany.

Aquesta vinculació amb el seu poble natal li havia donat tema per a un dels seus acudits (joux de mots, joux d’esprit) a què era tan procliu: “Escric en català i penso en Castellar...”

Joan Arús era un cristià practicant. No ho va dissimular mai. Ni va pensar mai que dir-se agnòstic hagués de revaloritzar el seus mèrits literaris.

El sacerdot que oficià en la litúrgica del seu enterrament (Manuel Balasch, professor de Llengua Grega, amic i admirador del Poeta) en féu un oportú comentari.

Tant ell es considerava integrat a la Comunió Catòlica, que fins hi havia moments que se sentia assaltat d’escrúpols de no ésser suficientment testimoni de la seva fe. A aquest esguard, alguna vegada m’havia dit: “Hi ha moments que penso si tinc un peu a dins i un peu a fora de l’Església”. Amb aquesta frase, germana de les seves frases pintorescament imatjades, expressava una insatisfacció, més que unes esporàdiques hesitacions...

Estimo que, retraient aquesta frase, faig honor a la seva sinceritat.

Paul Claudel, en el seu retorn a l’Església, en plena maduresa, s’abraçava amb el que ell en deia “la jolie foi de mon enfance”. Arús no l’havia abandonada mai “la bonica fe de la seva infantesa”; no havia hagut de recuperar-la. A més a més, com que ell es va mantenir sempre infant, la seva fe no tenia complicacions. ■

L’ART DELS

Ja des dels primers moments, Joan Arús volgué ser un devot de la poesia i incloure en els seus textos només els motius verament poètics i nets; l’amor i la gràcia en la joventut, i el paisatge en la maduresa, i a les darreries les recordances de la vida, que per a ell fou venturosament llarga i amb el seny clar per continuar ocupant-se en aquestes velles i humanes meditacions.

De fet les seves actituds a ultrança no coincidien sempre amb el seu entorn, i primer amb un afany d’observador i divulgador, començà a escriure notes sobre la inspiració i la composició literària i sobre els autors que li agradaven, i també sobre el rigor i l’esforç per cenyir i ajustar els temes, que ell anava resolent sistemàticament en sonets. Volgué exaltar la inspiració com a motor de la poesia, però desdenyava la facilitat de compondre i, en aparença, proclamava l’espontaneïtat dels seus sonets. Cosa que els qui el coneixíem sabíem que exagerava, perquè li costaven hores de reflexió i poliment i, després, de dubtes i rectificacions. Però això sí: quan els presentava ja eren cosa perfecta.

D’ací, i del context d’ell mateix i la seva obra, discol enmig de la literatura actual, devien néixer les seves apassionades elocubracions, primer en la conferència **Tornem a les formes belles, Elogi del sonet** (1972), reformada i refeta posteriorment, fins a la cristallització com a pròleg del llibre **L’imperi del sonet** (1977). Fins a l’apassionament per la història de la cenyida composició, perquè segons Boileau, “Un sonet sans défaut vaut seul un long poème”. Fou el paradigma que l’Arús escollí i volgué subjectar-s’hi. Paral·lel als escrits teòrico-experimentals, hi ha la sèrie de sonets titulada **Ars poètica**, amb temes sorgits de la creació i la compo-

sició dels poemes.

Recordo un escrit seu en què comenta que hi ometé el sonet dedicat al ritme, i l’hi afegí. Encara que, de fet, els seus versos ja s’atenen a la justa prosòdia i la frase es blega en els versos i les cadències. Només de tant en tant surt algun accent que es rebel·la i fa prevaler el repic del compàs “que marca el ritme del meu pensament”.

A propòsit se serveix de la rima per remarcar l’armònica conclusió del vers, i s’hi esmera i es concentra fins que pot beneir l’esforç “que m’ha valgut la màgica troballa”. I la situa, amb un mot clau, a la consonància que clou el poema.

Al llibre **l’imperi del sonet** s’observa la disposició de les rimes intercalant dos únics versos aparellats a continuació de la segona quarteta. Gairebé sense que el lector se n’adoni trenquen l’estructura més estesa dels dos tercets finals. Ja ho va fer en el fris marmori dels sonets de **La mort de Dòrcon**, prou celebrats, cosa que justificaria la posterior preferència, més frequent en els sonets de l’Arús que en els dels altres poetes.

L’estètica de l’acabament dels sonets de Joan Arús mereixeria d’ésser contemplada, perquè sens dubte la inspiració, en distintes repeses, el conduïa a belles solucions, fins a assolir el vers culminat. Ell digué que el sonet és un sil·logisme: el darrer vers el resol.

Bé que de vegades la conclusió abasta tot el darrer tercet i, en conjunt, revela una notable qualitat que tampoc (que jo recordi) no va ser inclosa entre els motius de l’**Ars poètica** ni de les seves altres desquisicions. Em refereixo a l’harmonia, o l’eufonia, que té unes manifestacions molt diverses, les quals no es poden definir per endavant. Entre les meves notes sobre els versos de l’amic en tinc di-